

Barokní brána do nebe v Kašperských Horách

Na jaře roku 2026 bylo po osmi letech dokončeno náročné restaurování rozměrného barokního hlavního oltáře v kostele sv. Markéty v Kašperských Horách. Akce financovaná průběžně z prostředků Programu regenerace městských památkových zón Ministerstva kultury ČR si vyžádala celkovou částku téměř šesti miliónů korun. Na rozsáhlém a náročném úkolu se postupně podílely restaurátorské týmy Jiřího Rataje z Plzně a Davida Blahouta z Písku. Za plzeňský tým největší objem prací, zejména při restaurování plastik, vzal na sebe zkušený restaurátor Jan Potkán (+ 2023). Restaurování hlavního oltáře kostela sv. Markéty (2018–2026) je za celou dobu jeho více než třísetleté existence nejrozsáhlejší a nejkomplexnější odbornou aktivitou na jeho záchranu.

Barokní Kašperské Hory

Hlavní oltář kostela sv. Markéty v Kašperských Horách je historickým dílem nesporných uměleckých kvalit a úrovně. V této souvislosti je třeba si uvědomit, že vzdor své odlehle poloze v hraničních horách nebyly Kašperské Hory v 18. století žádným zapadákovem. I v té době zde působilo postavení „svobodného královského horního města“, a tak od středověku si tu měšťané zvykli na rovněž přiměřeně udržovaný vyšší životní standard podmiňující tradiční zájem o kulturní hodnoty. Hornictví, ale i obchodní podnikání byly tenkrát na ústupu, město si však nacházelo ekonomické náhrady v chovu dobytka i v hospodaření ve svých rozsáhlých lesích. Mnozí z těch, kteří stáli v čele tehdejších Kašperských Hor byli přáteli literatury, hudby i výtvarného umění. Za všechny si připomeňme alespoň radního a primátora – Viktorina Antonína Groffa, který se do dějin města zapsal jako velice schopný malíř – tvůrce dodnes obdivované rozměrné ornamentální malby na dřevěném stropě hlavní lodi kostela sv. Mikuláše z roku 1700. V Kašperských

*Průhled lodí kostela sv. Markéty
v Kašperských Horách k hlavnímu oltáři*

*Sv. Růžena, ochránkyně proti moru,
detail hlavního oltáře v kostele sv. Markéty
v Kašperských Horách*

Horách působili například příslušníci starého malířského rodu Lochmanů z Gramsenfelsu. Jistě mnohého překvapí skutečnost, že na počátku 18. století měly Kašperské Hory několik svých studentů na tehdejší Karlo – Ferdinandově univerzitě v Praze, kde se prezentovali nejen studijními výsledky ale i krásně graficky vypravenými univerzitními tezemi. Na kůrech místních kostelů působil dokonce stálý pěvecký a instrumentální soubor k pěstování duchovní hudby a zpěvu. S našimi úvahami o velkém barokním oltáři v hlavním kostele souvisí i pozoruhodná skutečnost, že v první polovině 18. století působilo v Kašperských Horách vedle sebe hned několik sochařů – řezbářů: Vojtěch Payer, Antoni Tumbs, Jindřich a Ondřej Weberovi a Franz Vogt.

Oltářní retabulum

Kulturně poměrně vyspělí kašperskohorští měšťané nechtěli zůstat nic dlužni dobovému vanutí barokního slohu. Mysleli především na duchovní a kulturní středisko svého města – farní kostel sv. Linharta a Markéty, kde byl sice starobylý, skříňový

pozdně gotický hlavní oltář, dílo nepochybně mistrovské, ale tenkrát už zcela „mimo módu“. Barokní hlavní oltář z 18.století v městském kostele sv. Markéty je odborníky hodnocen jako velmi kvalitní umělecké dílo, podle historika umění Vratislava Ryšavého „je to práce svými kvalitami srovnatelná s nejlepšími oltářními architekturami v jiných českých městech.“ Ryšavému se podařilo zjistit, že oltář vznikl v roce 1720 a již svými současníky z místa byl oceňován jako „krásný, vytvořený podle nynější módy a s loubím“. Je třeba vysvětlit, že v pravém slova smyslu je oltář ústřední vyvýšené místo v kostele, místo svátostné oběti – oltářní stůl (mensa), kříž a svíce... To, co u historických oltářů tvoří jejich pozadí a je zároveň jejich součástí, je vlastně oltářní nástavec (retabulum). Výzdoba oltářních nástavců (retabulí) v sobě často zahrnovala sochařské i malířské umění zároveň. Barokní oltáře byly stavěny tak, aby výtvárně gradovaly do svého nástavce, kde kromě architektonické složky dominují bohaté výtvarné kompozice.

Nebeská brána

Hlavní oltář kostela sv. Markéty zaujímá čelní prostor kněžiště a je v místních podmínkách dílem nezvykle rozměrným, monumentálním, zvedá se až ke klenbě do

Sousoší Nejsvětější Trojice na vrcholu hlavní oltářní architektury v kostele sv. Markéty

výšky téměř 13 metrů. Bohatě plasticky zpracovaný portál střední části oltáře, zdobený četnými dřevořezbami, tu slouží představě symbolické „nebeské brány“.

Na kládí portálu pak spočívá rovněž bohatě členěný horní nástavec se ústředním sousoším Nejsvětější Trojice. Oltářní portál jednoznačně vtahuje divákovy pohledy k hlouběji zasazenému monumentálnímu oltářnímu obrazu patronky chrámu, impozantnímu zpodobení mladistvě půvabné patronky svaté Markéty Antiochijské, která v obklopení andílků trůní na nebeské

Sv. Pavel, sv. Vojtěch a anděl, detail hlavního oltáře v kostele sv. Markéty

Socha Panny Marie Sněžné, vyřezaná ve slavné umělecké dílně v Tyrolích -Gröden, dar vídeňských poutníků z roku 1910, se stala v nové době součástí hlavního oltáře

vyvýšenině. Pravicí s křížem světice odhání nebezpečného draka – Satana a levou rukou ukazuje ke zbožně skloněné rodině místního havíře (respektive báňského podnikatele), která se ke světici s úctou modlí. Rozměrný obraz hned od prvního pohledu prozrazuje rukopis zkušeného barokního mistra. Řada indicií poukazuje na to, že by se mohlo jednat o práci plodného českého malíře Ignáce Viktorína Raaba (+1787), který v první polovině 18. století působil na jezuitské koleji v nedalekých Klatovech. K dosažení dojmu prostorovosti, plastičnosti a iluzivního účinku, je bohatě tvarovaný a zdobený oltářní portál významně předsunut před oltářní obraz. Tato střední, největší část retabula, představující „nebeskou bránu – porta coeli“, je osazena souborem téměř životních soch světců se zlatými draperiemi.

Knížata a svatí ochránci

Po stranách portálu stojí před oltářními sloupy sochy „apoštolských knížat“ – sv. Petra a Pavla – symbolicky základních sloupů křesťanské církve. Petr, jak známo, zastupuje její židovskou část, Pavel pohanský svět. U Petra jako atribut nechybí klíče od nebeské brány, u Pavla meč, kterým byl sťat, nebo kniha jeho epištol. Sloupy na oltáři v blízkosti apoštolů neplní jen

Seraf před Božím Trůnem, detail hlavního oltáře v kostele sv. Markéty

konstrukční úlohu, ale vystupují zde navíc jako symboly duchovní síly a pevnosti.

Do oltářního nebe tvůrci dále zařadili a nad postranní branky umístili figury svatých Linharta a Vojtěcha, na zcela krajní výběžky dolní části oltáře protějškově sochy morových patronů sv. Rocha s psíkem a sv. Rosalie s lebkou. Sv. Linhart (Leonard), zobrazený s opatskou berlou, ochránce dobytka a věžňů, byl původně uctíván jako hlavní patron kostela. Zvláštní úctě se v Kašperských Horách těšil zemský patron sv. Vojtěch, kterému místní v 18. století

◀ Dokončení ze strany 2

vystavěli na náměstí docela velký kamenný pomník. Zařazení soch sv. Rocha a Rosalie do oltářního pantheonu nepochybně souvisí se zkušeností morové pandemie z let 1711–1715. Pozornost na sebe zvláště poutá socha prostovlasé poustevnice sv. Rosalie s lebkou v náručí a věnečkem bílých růží na hlavě, nejspíš pro nezvykle živé zachycení dívčího mládí a půvabu.

Je třeba ještě připomenout, že obecně jako „brána nebes“ je v křesťanské symbolice vnímána sama Matka Boží Panna Maria. Proto kontextu našeho oltáře vhodně odpovídá skutečnost, že v dolní části jeho portálu nad tabernáklem je trvale vystavena kvalitní socha sedící Panny Marie Sněžné – s Ježíškem, vyřezaná v Tyrolích – Gröden u a do poutních Kašperských Hor přinesená vídeňskými poutníky v roce 1910.

Svatý, Svátý, Svátý je Pán...

Význačné místo v kompozici oltářního retabula zaujímá jeho horní členitý štítový nástavec, zajímavý výtvarným řešením

Sousoší Nejsvětější Trojice v horní části oltářního retabula

i svou ikonografií. Bohatstvím tvarů a detailů působí dojmem ozdobného baldachýnu. Divákův pohled v něm strhává centrálně situované sousoší Nejsvětější Trojice, adorované dvojicí obrovitých andělů, nejspíš Serafů, kteří v Nebi obklopují Boží trůn a bez ustání pronášejí hebrejský hymnus „Kadoš, Kadoš, Kadoš...“, což znamená „Svatý, Svátý, Svátý je Pán zástupů...!“ Jak je dodnes patné, oba Serafové svírali v rukou desky, které se bohužel nedochovaly. Mohly to být desky s textem hymnu „Svatý...“ nebo by se mohlo jednat o desky Desatera. Nelze vyložit, že ony desky nesly na sobě zobrazení nástrojů Kristova umučení – tzv. Arma Christi. Součástí kompozice Nejsvětější Trojice je středově umísťený kříž, který vystupuje z temně modré koule poseté hvězdami a zdůrazněn zlatými paprsky

Barokní hlavní oltář a kazatelna v kostele sv. Markéty v Kašperských Horách

Znak královského horního města připomíná zadavatele barokní výzdoby kostela

Oltářní obraz s vyobrazením patronky chrámu sv. Markéty, vzývané rodinou místního báňského podnikatele

pak vrcholí před kruhovým oknem s čabakami, v jehož světle se vznášejí holubice Ducha svatého. Na vrchol oltářní architektury, přímo na střed obloukovitě vyklenuté horní římsy zasadil tvůrce retabula trojúhelníkovou desku s osmi soustřednými zlatými paprsky nesoucí čtveřici černých hebrejských písmen JHWH, zapisujících Boží jméno (Jehova, Jahve) – takzvaný pentagram. K tomu lze připomenout, že trojúhelník je v křesťanské tradici vnímán jako ochranné Boží znamení, od 11. století se zřetelným vztahem k Nejsvětější Trojici. Na krajích vrchní římsy s pentagramem se po stranách nápadně tyčí dvě skoro nahé postavičky andělů, svírajících v rukou kladky. Podle lidové tradice se jedná o kladky z místních zlatodolů.

Boží poslové

Ideově, ale i kompozičně sehrávají v našem oltáři důležitou úlohu andělé. Lze jich tu napočítat v různém provedení a ve

Adorující anděl v centru hlavního oltáře

likostech celkem 32. Panuje přesvědčení, že andělé jsou postavy na pomezí božského a lidského principu. Stojí nejbližší člověku, jsou prostředníkem mezi ním a Hospodinem a slouží Bohu. Na našem oltáři je shledáváme v podobách roztomilých dětí, nebo jako krásné a urostlé mladíky, v „sedmém nebi“ pak v nadživotních postavách Cherubů u paty Božího trůnu.

Hlavní oltář kostela sv. Markéty v Kašperských Horách je domácím projevem baroka jako slohu neustálého pohybu a vzruchu. U tohoto díla se ukazuje konkrétní snaha tvůrců (ale i zadavatelů) přivádět diváka, respektive účastníka bohoslužeb, k vyšším – absolutním cílům, přibližovat Boha lidem skrze krásné věci.

■ PhDr. Vladimír Horpeniak,
Muzeum Šumavy